

MEMORIA DE ACTIVIDADES 2019

INSTITUTO DE ESTUDOS ULLOÁNS (IEU)

MEMORIA DE ACTIVIDADES 2019

INTRODUCCIÓN

O Instituto de Estudos Ulloáns (IEU) foi fundado en novembro de 2015 na palleira da casa de Laxe, aldea de Chorexe, concello de Palas de Rei (Lugo). Foi presentado aos medios de comunicación o 27 de marzo de 2016 nun acto celebrado no parladoiro de Arqueixal, aldea de Santiago de Albá, Palas de Rei.

Obxectivo: o estudo, a divulgación e a protección do patrimonio cultural da Ulloa.

Área de actuación: comarca da Ulloa, constituída polos concellos de Monterroso, Palas de Rei e Antas de Ulla.

Sede social: Praza do conselleiro Fernando Salgado, 2. 27560 Monterroso (Lugo).

Comunicación:

Web: www.ieu.gal

Redes sociais: [es-es.facebook.com/ieulloa/](https://www.facebook.com/ieulloa/)

Contacto:

email: institutoulloa@gmail.com

tfno: 625022709

Premios:

Premio Son d´aldea 2018 como recoñecemento ao seu labor como axente dinamizador da cultura na comarca da Ulloa.

Socios:

Socios numerarios: 120.

Socios institucionais: Concello de Monterroso e Concello de Palas de Rei.

Socios protectores: empresas Campomayor, Jimsports, Gadisa e Hotel Balneario Oca Río Pambre.

Socio honorario: Xesús Alonso Montero.

XUNTA DE GOBERNO ACTUAL (6/12/2019 – 19/5/2023)		
CARGO	NOME	Concello
Director	X. Francisco Pardo Teijeiro	Palas de Rei
Vicedirector	Jesús Otero Calvo	Monterroso
Secretaria	Hilda García Cabanas	Antas de Ulla
Administrador	Xosé Luís Santiso García	Antas de Ulla
Vogal nº 1	Braulio Vilariño Varela	Palas de Rei
Vogal nº 2	María José Gómez Alvite	Palas de rei
Vogal nº 3	Xurxo Mouriño Lourido	Antas de Ulla

ACTIVIDADES DESENVOLVIDAS POLO IEU EN 2019 **SEGUNDO AS SECCIÓNS:**

HISTORIA, ARQUEOLOXÍA E ETNOGRAFÍA

- 19 de xaneiro: Presentación do libro de Manuel Blanco Desar “Una sociedad sin hijos” na Biblioteca Municipal de Antas de Ulla, presentado por Fernando Salgado e polo autor.
- 9 de abril: Conferencia de Xulio pardo de Neyra. “A represión franquista na Ulloa”. En colaboración co IES de Monterroso.
- 1 de novembro: Pomoción dos cantares de cego na Feira de Santos de Monterroso. Coa participación de Toño Núñez, José Manuel Miguélez e Brais Gayoso Expósito.

FILOLOXÍA, LITERATURA E TOPONIMIA

- 12 de abril: Conferencia de Vicente Feijoo “Toponimia de Galicia”. En colaboración co IES de Monterroso.
- 17 de maio: Participación no acto organizado polo concello de Monterroso no Espazo Cultural Lorenzo Varela con motivo da celebración do Día das Letras Galegas. Intervención de Francisco Pardo.
- 10 de agosto: Presentación do libro de Xulio Pardo de Neyra “Á sombra de María Silgar. Carvalho Calero contra a historia única” na biblioteca da sede do IEU en Monterroso. Presentado pola filóloga María José Gómez Alvite; o director do IEU, Francisco Pardo; o autor do libro, e o alcalde de Monterroso, Antonio Gato.
- 13 de agosto: Presentación do libro de Manuel Blanco Desar “Fuxir de Proxería” na biblioteca da sede do IEU en Monterroso, presentado polo filólogo, escritor e tradutor, Xavier Senín; polo director do IEU, Francisco Pardo, e polo autor.
- 14 de decembro: Recital poético e presentación do libro “Pico Sacro ferido polo lóstrego e a lenda” na igrexa de San Xoán de Antas de Ulla. Presentado por Jaime Rodríguez Ouro, Xulio Pardo de Neyra e Xosé Manuel Lobato, coa intervención dos poetas Xoán Xosé Fernández Abella, Charo Golmar e Henrique Neira.

CIENCIAS, MEDIO AMBIENTE E EDUCACIÓN AMBIENTAL

-Excursións botánicas para o estudo da flora da Ulloa organizadas polo biólogo Xurxo Mouriño:

- 1ª exc.: 17 febreiro. Ribeiras do Ulla e Rego Seco, Montes de Basadre (Palas)
- 2ª exc.: 3 marzo. Rego e montes de Irixe (Marzán, Monterroso).
- 3ª exc.: 17 marzo. Nacentes do río Pambre (Felpós e Merlán, Palas).
- 4ª exc.: 31 marzo. Polas torrentes do Ulla (Pambre e Ramil en Palas, Santa Mariña en Antas de Ulla).
- 5ª exc.: 13 abril. Chousas de Olveda e nacentes do Ulla (Olveda en Antas de Ulla, Os Ferreiros en Monterroso).
- 6ª exc.: 28 abril. Val do río Ferreira (Carteire, Palas de Rei).
- 7ª exc.: 12 maio. Castelos de Sambreixo (Sambreixo e Pol, Monterroso).
- 8ª exc.: 26 maio. Da Serra do Careón (Monte do Castro) ao río Ulla (O Batán).
- 9ª exc.: 9 xuño. Monte de Agüela (Agüela, Antas de Ulla).
- 10ª exc.: 30 xuño. Monte de Freixeiro (Merlán, Palas de Rei).
- 12ª exc.: 21 xullo. Ribeira do río Pambre (Sambreixo, Remonde, Pambre e Ramil, Palas de Rei)
- 13ª exc.: 4 agosto. Pola ribeira do Ulla (Casa de Naia, Monterroso, Bidouredo, Dorra, Vilapoupre, Pedraza- Palas de Rei e Monterroso).
- 14ª exc.: 15 agosto. Brañas e Turbeiras (Chorexe, Vilareda..)
- 15ª exc.: 1 setembro. Serra de Ligonde (Monterroso).
- 16ª exc.: 21 setembro. Nacentes do Ferreira e do Pambre (norte de Careón, Merlán, Palas de Rei).
- 17ª exc.: 12 outubro. A Somoza- Farelo (Sta Cristina de Areas, S. Fiz e S. Mariño de Amarante, Antas de Ulla).

XEOGRAFIA, ARQUITECTURA, URBANISMO, PAISAXISMO

-A instancia do Instituto de Estudos Ulloáns, o Instituto Geográfico Nacional do Ministerio e Fomento emitiu un informe oficial coa localización exacta do **centro xeográfico de Galicia**, situandoo no Toxal da Revolta, aldea de Nugallás, parroquia de San Fiz de Amarante, concello de Antas de Ulla.

-19 de decembro: Rolda de Prensa do IEU na Asociación de Prensa de Lugo para dar a coñecer aos medios o informe oficial sobre o centro xeográfico de Galicia, na que interviñeron Jesús Otero Calvo, María José Gómez Alvite, Hilda García Cabanas e Francisco Pardo.

BIBLIOTECA E ARQUIVO DOCUMENTAL

-Ampliación dos fondos da Biblioteca da Ulloa.

EXPOSICIÓNS

- Sala de exposicións do castelo de Pambre (sala 1):

Na sala de exposicións do castelo de Pambre, cedida polo concello de Palas de Rei, o IEU organizou cinco exposicións comisariadas por Braulio Vilariño:

- 26 xaneiro ao 23 de marzo: “Exteriores”, exposición de pintura de Vicente Prego.
  - 23 de marzo ao 16 de maio: “Luz de Verso”, exposición de fotografía de Anxo Cabada.
  - 18 de maio ao 19 de xullo: “Clandestin”, exposición da pintora portuguesa Belkiss Oliveira.
  - 20 de xullo ao 18 de outubro: “Chousas e Bosquexos”, exposición do pintor vasco José Manuel Méndez.
  - 2 de novembro 2019 ao 17 de xaneiro 2020: “Só paisaxes, sós”, exposición de pintura de Kukas.
- Estas exposicións foron subvencionadas por *O Teu Xacobeo*, contouse coa colaboración do Hotel Balneario Oca Río Pambre e foron presentadas por Braulio Vilariño e Francisco Pardo.

- Sala de exposicións do castelo de Pambre (sala 2):

Na sala 2 organizáronse, comisariadas por Braulio Vilariño, catro exposicións:

- marzo e abril : “Evolución das fortalezas baixo medievais no sureste da provincia de Lugo” Exposición de José Angel Santos Ferro.
- 11 de maio ao 29 de xuño: “Viaxes de outono”, exposición de pintura de Manuel Espiño.
- 3 de agosto ao 27 de setembro: “Penélopes”, exposición de pintura de Adolfinia Mesa.
- 19 de outubro ao 20 de decembro: “Camiños de natureza, cultura e peregrinaxe: O camiño INKA” exposición de fotografía de Xosé Manuel Paredes.

- Sala de exposicións “Yebra de Ares” da sede social do IEU:

- 16 de marzo ao 16 de abril: “Yebra de Ares, pintor, historiador e escritor” Exposición antolóxica do pintor monterrosino Antonio Benito Yebra de Ares, organizada por María José Gómez Alvite e Francisco Pardo, coa colaboración de Hilda García Cabanas e Braulio Vilariño.
- A exposición foi presentada por María José Góme Alvite, Francisco Pardo, María José Gómez (Xefa Territorial de Cultura da Xunta de Galicia en Lugo) e Miguel Rico (alcalde de Monterroso).

VISITAS GUIADAS

-Visitas guiadas polo IEU na Ulloa:

-10 de abril: das 9,00 ás 12,00 h visitas guiadas pola historiadora María José Gómez Alvite á exposición “Yebra de Ares, pintor, historiador e escritor” para 214 alumnos/as do IES Monterroso; das 12,00 ás 13,00 h visita guiada para 22 alumnos/as de Artes Plásticas do IES do Camiño de Palas de Rei.

-13 de abril: Visita ao castelo de Pambre de “A Colectiva” (Asociación profesional de artistas de Galicia), guiada por Francisco Pardo Teijeiro.

-19 de abril: Visita á vila de Palas de Rei e ao castelo de Pambre do Colexio Profesional de Hixienistas, guiada por Francisco Pardo Teijeiro.

-24 de maio: Percorrido do Camiño de Santiago na Ulloa como apoio aos afectados de Sensibilidade Química Múltiple. Participación de varios socios do IEU.

-8 e 9 de xuño: Visita cultural do INSTITUTO DE ESTUDOS MIÑORANOS á comarca da Ulloa. Guiada polos socios do IEU Miguel Yebra, Francisco Pardo Teijeiro, Xurxo Mouriño, Hilda García Cabanas, Braulio Vilariño, Rudi Esteban e Sandra Goded.

-Visitas do IEU a outras institucións:

-29 de xuño. Participación do IEU como invitado na presentación en Carballiño de “Ágora do Orcellón” do INSTITUTO DE ESTUDOS CARBALLIÑESES.

LABOR EDITORIAL

- Publicación do 3º número de **CAIRÓN**. Boletín do Instituto de Estudos Ulloáns.

Revista dirixida polo xornalista Daniel Salgado. Conta cos seguintes artigos:

- Editorial. Por Daniel Salgado.
- “Son d’Aldea. O mundo que nos criou”. Autor: Fernando García Penas.
- “Procesos de patrimonialización do rural”. Autor: Xerardo Pereiro.
- “O Xacobeo no Ulloa”. Autora: María José Gómez Alvite.
- “Achegas á simboloxía do románico de Monterroso”. Autor: Xosé Lois García.
- “A República entrou en Monterroso nun día de mercado”. Autor: Fernando Salgado.
- “O Casino de Monterroso”. Autor: Jesús Otero Pereiras.
- “A traxectoria vital de dona María da Ulloa”. Autor: Francisco Pardo Teijeiro.
- “Amadeo Varela Rodríguez”. Autor: Patricia Arias Chachero.
- “Lembranza e gabanza de don Amando Losada”. Autor: Xesús Alonso Montero.
- “Dous poemas sobre Pambre”. Autor: Fernando García Penas.
- “Dous poemas”. Autor: Toño Núñez.

- Presentacións do 3º número de *CAIRÓN*:
  - O 16 de marzo: Na IV Feira do Libro de Monterroso, presentado por Xesús Alonso Montero, Daniel Salgado e Francisco Pardo.
  - O 23 de marzo: No Centro Comarcal de Palas de Rei, coas intervencións do alcalde de Palas de Rei, Pablo Taboada; o vogal do IEU, Braulio Vilariño, e os poetas e escritores Toño Núñez e Fernando García Penas.
  - O 31 de marzo: Na Biblioteca Municipal de Antas de Ulla, presentado por Hilda García Cabanas e Jesús Otero Pereiras.

- Publicación do libro monográfico *As Feiras de Monterroso*.

Coordinado por María José Gómez Alvite e Francisco Pardo Teijeiro. Editado polo IEU e financiado polo Concello de Monterroso e a Deputación de Lugo. Artigos e colaboradores:

- “Prólogo”. Francisco Pardo Teijeiro.
  - “As Feiras de Monterroso, orixe medieval ou anterior. Posible relación coas *oenach* irlandesas”. María José Gómez Alvite.
  - “ A Feira de Monterroso a través da documentación, antigüidade e vicisitudes dos seus feriais”. Carlos Méndez Vázquez,
  - “Xastres (e poetas) dacabalo dun raposo na Feira de Monterroso“. Xesús Alonso Montero.
  - “A Feira de Santos de Monterroso, entre o poético e o lúdico“. Xosé Lois García.
  - “Novembro de 1918“. Jesús Otero Pereiras.
  - “Se souberas o que eu vin, aí, na Feira de Monterroso“. Xulio Pardo de Neyra.
  - “Casas da Feira, influencia das feiras nas casas tradicionais. Caso da taberna do Rosario (Palas de Rei) e o caso de estudo da vila de Monterroso“. Divina Pérez Viñas.
  - “Roxedoiro, un tratante da Ulloa do século XX e a súa paixón pola feira de Monterroso“. Montserrat Vázquez Paredes.
  - “A miña Feira de Santos“. Miguel Ángel Yebra Varela.
  - “ Entrevista entre Cristina Varela e Julio Varela Carneiro a carón dos arrieros que transcorrían para a Feira de Monterroso“. Cristina Varela Cadahía.
  - “Dous poemas“. Paco Ledo.
  - “Se ti vises o que eu vin“. Toño Núñez.
  - “A besta, na Feira de Monterroso“. Fernando García Pena.
  - “Atasco na Feira de Santos“. Xosé Luís Santiso García.
  - “A tiros á volta da feira“. Aldara García Gómez.
  - “Estampas da Feira de Monterroso“. Ilustracións de Adolfina Mesa.
- Presentación do libro *As Feiras de Monterroso*:
- Na biblioteca da sede social do IEU en Monterroso, coas intervencións da filóloga e historiadora María José Gómez Alvite; o director do IEU, Francisco Pardo; a deseñadora e poeta Adolfina Mesa; o historiador Jesús Otero; a arquitecta Divina Pérez; o poeta Paco Ledo; o escritor Fernando García Penas; o poeta Toño Núñez, e o alcalde de Monterroso, Miguel Rico.

- Publicación do libro *Relatos da Ulloa*

Proxecto do IEU para dar a coñecer A Ulloa. O libro foi coordinado por Xulio Pardo de Neyra e editado por GADISA e polo IEU. Editáronse 31.000 exemplares que foron distribuídos na súa totalidade por toda Galicia a través da rede de establecementos de Gadis. Composto por relatos de 13 escritores e escritoras galegos ambientados na comarca da Ulloa:

- “Unha serea na Ulloa”. Marica Campo.
- “Maracaibo na Ulloa”. María Canosa.
- “A peneda”. María do Cebreiro.
- “Texto”. Manuel Darriba.
- “Un día de abatemento”. Xosé Duncan.
- “Xogando pola Ulloa”. Germán Fente Pardo.
- “O can”. María Xosé Gómez Alvite.
- “Fa sostido”. Beatriz Maceda Abeleira.
- “Ululan os lobos”. Xulio Pardo de Neyra.
- “De(v)oración”. Enma Pedreira.
- “Lembranza do león”. Carlos Penela.
- “Bruxas”. Charo Pita.
- “Un anaco de ceo”. Arantza Portabales.
- “Á besta de Antas”. Eli Ríos.

- Presentacións do libro *Relatos da Ulloa*:

-O 13 de maio, no Museo do Pobo Galego de Santiago de Compostela, presentado José Luis Fernández Astray (director de comunicación de Gadisa), Concepción Losada (Fundación Antonio Fraguas), Francisco Pardo Teijeiro (director do IEU e promotor do libro) e Xulio Pardo de Neyra (socio do IEU e coordinador literario do libro).

-O 6 de setembro, no Centro Galego de Londres, presentado por Francisco Pardo.

-O 6 de decembro, na *Federación de Sociedades Gallegas de la República Argentina* en Bos Aires, presentado polo escritor Antonio Jorge Salgado López en representación do IEU.

- Deseño e publicación de carteis e dípticos para as exposicións:

Deseñados por Azucena Souto:

- “Exteriores”, de Vicente Prego.
- “Luz de Verso”, de Anxo Cabada.
- “Clandestin”, de Belkiss Oliveira.
- “Chousas e Bosquexos”, de José Manuel Méndez.
- “Só paisaxes, sós”, de Kukas.
- “Penélopes”, de Adolfinia Mesa.

Deseñados por outros socios do IEU:

- “Evolución das fortalezas baixo medievais no sureste da provincia de Lugo”, de José Angel Santos Ferro.
- “Viaxes de outono”, de Manuel Espiño.
- “Camiños de natureza, cultura e peregrinaxe: O camiño INKA” de Xosé Manuel Paredes.

- “Yebra de Ares, pintor, historiador e escritor”, exposición antolóxica.

-Publicación de catálogos de exposicións:

- “Yebra de Ares, pintor, historiador e escritor”, catálogo da exposición antolóxica. Textos de María José Gómez Alvite e fotografías de Patricia Coucheiro.

PRESENCIA EN FESTAS E FEIRAS COMARCAIS

- 17 de marzo: Instalación de stand de divulgación editorial na IV Feira do libro e do disco antigo de Monterroso.

-5 de maio: Instalación de stand de divulgación editorial na XXVII Feira do Queixo de Monterroso .

- 28 de xullo: Instalación de stand de divulgación na III Feira dos Bicos de Monterroso.

- 27 de setembro: En representación do IEU, Francisco Pardo Teijeiro deu o pregón das Festas patronais de Monterroso en honor a San Miguel.

A Ulloa, 8 de xaneiro de 2020